

chopili zdánlivé anomalie plynoucí z uznání t. zv. důvodů vyloučené protiprávnosti a ustanovení právní správně aplikovali, potřebujeme nevyhnutelně konstrukce norem prvotních, jež je základem nauky o protiprávnosti jako pojmovém znaku činu trestného.

Problém kauzální souvislosti v trestním právu.

J. Křenek (Brno).

Duševní stav je pro právo rozhodný teprve tehdy, když se zevně projevil je d n á n í m, a to buďto tak, že pachatel nesplnil to, co mu norma přikazovala, tu mluvíme o o p o m e n u t í, nebo přivodil změnu, jíž přivoditi neměl, jde tu o k o n á n í.

Méně často bývá pachatel činěn odpovědným za své jednání bez zřetele k tomu, jaký výsledek z něho povstal; jsou to d e l i k t y f o r m á l n í. Obyčejně ručí pachatel až za výsledek svého jednání — d e l i k t y v ý s l e d e č n é. Tyto delikty charakteristické jsou tím, že u nich — vyjma ovšem ty, jež byly z ů s o b e n y o p o m e n u t í m — norma nepodává jaksi návodu k tomu neb onomu chování, nýbrž negativně definuje jednání, jaké býti má, totiž tak, aby z něho nevzešel zakázaný výsledek, ponechávajíc subjektu na uvážení, jakému jednání se má vyhnouti, aby neuválil na sebe trest.

Při výsledcích deliktů musí býti mezi jednáním pachatelovým a výsledkem kauzální souvislost, jinými slovy výsledek musí býti pachatelem přičiněn. Tím nadchází pro právní vědu nutnost řešení problému, jenž bez noetického ujasnění působí mnoho obtíží a jenž proto — jak tvrdí R ü m e l i n — vzbuzuje pravý postrach mezi kriminalisty. Bylo podáno již mnoho řešení, žádnému však dosud nepodařilo se dosáhnouti obecného uznání. Zkoumáme-li, co je příčinou tohoto neutěšeného stavu, shledáme, že většina bludů v řešení problému kauzality v trestním právu plyne z nesprávného noetického východiska.

Co je kauzalita? Dějiny kauzality odkazují nás nazpět do dob předvědeckých a předhistorických, k animistické kulturní úrovni. Již tehdy praktické potřeby hnaly člověka k tomu, aby se jaksi ve svém okolí vyznal, chtěl-li je svým jedním ovládat, jinými slovy život vnucoval již primitivnímu člověku touhu, pud po poznání. Poněvadž pak poznání je vždy vysvětlováním, redukcí neznámého na známé a jelikož poměrně nejznámějším byl tehdejšímu člověku jeho vnitřní stav, učí sociologie, že si dle svého obrazu vysvětloval veškeru okolní přírodu. Vše bylo o d ů s e v n ě n o. Nejen lidé a zvířata, nýbrž též rostliny, kameny, vodstva, řeky, oblaka, souhvězdí atd. Ve všem sídlila duše a všechny děje vůkolního světa vysvětlovaly se činností vůkolní. Tak jako člověk zažíval v sobě vůli při každém pohybu, tak ji

viděl též v okolí při všech jeho změnách: při bouři, při šeleštění listů atd. Při tom dlužno upozorniti na to, že tento animista nebyl nějakou hypotesou, jež by potřebovala potvrzení zkušeností, nýbrž že to byla pro primitivní lidi stejně nepochybná skutečnost, jako nám je nevývratným faktem, že všichni lidé a zvířata mají určitý psychický život. Doklady pro doložený prvotní animism má sociologie v duševním životě divokých národů a dětí v první periodě duševního vývoje. Tento předhistorický animism stal se vědě osudným tím, že z něho vznikl pojem působivé příčiny, síly — jemnější to derivát oné vůle v celé přírodě se projevující.

V této jemnější formě připravil pojem kausalitý Aristoteles. Jeho problém totiž byl, činiti pochopitelným utváření věcí idejemi. Řešil jej pak tím, že lokalisoval Platonovy ideje ve věcech. Jsou pak v nich dvojmým způsobem: buďto jako klidná energie (potenciální), na př. jako idea rostliny v jejím semenu, nebo jako činná energie, jak se projevuje v rostoucí rostlině. Tato činnostná idea je tu cílem a příčinou zároveň. Jest to síla směřující k určitému cíli, jímž jest plné uskutečnění ideje v čistý ideální typ, čemuž říká Aristoteles entelechie. Tak stal se Aristoteles připravitelem bludného pojetí příčiny jako síly působivé, jakési metafysické substance, jež ve věcech sedí a zevně působí. V tomto směru se pojem »působivé příčiny« dále rozvíjel, aniž našel odporce.

Teprve David Hume podrobil jej pronikavé kritice ve svém díle »Zkoumání o rozumu lidském«. Ukázal, že ona působivá příčina (síla) není ve věcech, není součástí objektu; žádná zkušenost jí nedovede dokázati. Kausalita je formou vědomí, pomocí níž zpracováváme onen nesčetný materiál smyslových dojmů, abychom si ho zjednodušili a tak se v něm vyznali; jest jednou z pomůcek, jež dovolují onu bohatou, stále se měnící a stále novou skutečnost nahraditi jakýmsi bezbarvým schématem, v němž již není ničeho nového, v němž budoucnost rovná se minulosti. Touto kritikou rozplývá se pojem síly v pouhou stálost určitého spojení mezi zjevy. Výpovědi: těleso A působí gravitační silou na B, říkám, že B blíží se vždy s určitým urychlením k A, jakmile jsou tu pro to podmínky.

Z kritiky atavistického pojetí kausalitý, již podal Hume a jeho pokračovatelé a doplnitelé, plynou důležité poznatky pro etablování pojmu kausalitý v trestním právu, jež nás vyvarují četných omylů. Jestliže kausalita není součástí objektů, nýbrž přímo subjektu, forma vědomí, již zjevy spojujeme, myslíce si je nutně spolu svázané, jestliže kausalita je formou myšlení účelně vytvořenou pro praktické účely, plyne z toho, že různým účelům budou sloužiti různé druhy těchto spojení, že tedy kausalitě můžeme dáti různý obsah. Žádný z nich není absolutně správný, každý nabývá hodnoty vzhledem ke zvláštní potřebě, k níž byl vytvořen.

Tak lidový pojem kausalitý, jenž příčinu jaksi personifikuje — představuje si ji jako něco analogického osobní vůli —

jistě dostačí praktickým potřebám muže z lidu. Nedostačí však vědě, jež potřebuje jiného pojetí. Proto operovala-li jím trestně-právní věda, dostala se s ním při prvném kroku do úzkých. Neboť pojmovými znaky příčiny v tomto atavistickém smyslu jsou předně časová blízkost vzhledem k účinku, dále v příčině vidí se vždy nějaké agens — jakýsi aktivní činitel a konečně toto agens samo o sobě jest příčinou jedinečnou, což je noeticky nesprávné. Nebylo možno tedy zachytit tímto kauzálním pojmem ty případy, v nichž právo činilo zodpovědným za výsledek pachatele, jenž byl časově odlehlym strůjcem trestného výsledku, dále případy, kdy pachatel nepříčinil výsledku svou aktivností, nýbrž pasivním chováním (případy opomenutí) a konečně tam, kde právo činilo za výsledek odpovědnými více pachatelů, jichž činnost časově nekoincidovala a měla nestejný vliv na výsledek.

Jaký jest tedy obsah kauzality, k němuž trestně-právní věda mohla by míti zřetel? Nebude to kauzalita fyzikální. Fysika totiž vypracovala (hlavně spisy Machovými) ke svým účelům pojem kauzality, který je dvěma znaky charakteristický. Předně svou exaktností, bezvýjimečností. Forma fyzikálního zákona zní: jestliže jsou tu určité podmínky, jest tu vždy určitý děj. Dále proměnila fysika vztah příčiny a účinku ve vztah vzájemné závislosti, vztah funkční. Správně si uvědomila, že věci nejsou rozděleny tak, aby některé působily a na některé aby bylo působeno, nýbrž že všechny současně i působí i podléhají účinkům. Tak překonala méně exaktní vztah příčiny a účinku časově po sobě následujících a dosadila za něj vztah současně se vyvíjejících dějů vzájemně závislých. (Pohyb dvou planet je podmíněn vzájemně.) Fyzikální pojem kauzality nemá místa v právu z toho důvodu, že právo se zabývá konkrétním sociálním životem s příliš četnými a propletenými příčinami, než aby je bylo lze uvést na schéma: když A, vždy B, což je možno v exaktní fysice, která se nezabývá empirickým světem, nýbrž světem racionálně konstruovaným (vzduchoprázdný prostor, ideální hladkost těles nevzbuzujících tření atd.). S fyzikálním pojmem kauzality pracovala kriminální věda v době osvícenské a ještě i za vydání našeho trest. zákoníku z r. 1803, do něhož se toto pojetí dostalo (v § 117). Mělo to však v praxi blahodárný účinek, jelikož kruté tresty, jimiž se tehda trestalo, byly takto omezeny na malý okruh případů.

Východiskem v trestním právu bude nám pojetí kauzality ve smyslu nejšířším ovšem v omezení, jak toho účel trestního práva vyžaduje. V tomto nejšířším smyslu je příčinou celý komplex podmínek, jež jsou dle naší zkušenosti nutny k dostavení se určitého účinku, a to tak, že žádná z nich nemůže odpadnouti. Z toho důvodu nazýváme příčinou též jednotlivou podmínku, bez níž by určitý zjev nenastal.

Otázka je, které podmínky z celého komplexu budou pro nás rozhodné. Možnosti jsou dvě: buďto je stanoví trestní zákoník sám, jak to činí náš trestní zákoník v § 134 (a tu nezbyvá, než se mu podříditi), nebo trestní zákoník kauzality nedefi-

nuje, a tu nastává pro právo nutnost vymezení podmínky výsledku kriminálně-relevantní. Z předu jest jisto, že v úvahu bude přicházet jen jednání příčetných lidí. Otázka však jest, pokud lze tyto činiti odpovědnými za trestný výsledek. (Příčinou zabití není jen pachatelův čin, nýbrž i obchodník, který mu revolver prodal, továrník, který jej vyrobil, otec, který pachatele zplodil atd.). Jde tedy o omezení kausálního regresu, který jde do nekonečna. Rozhodujícím kriteriem je tu cíl, jež trestní zákoník sleduje. Jest nesporno, že účelem jeho jest zajistiti plodné soužití občanů ve státě tím, že hrozí trestem tomu, kdo by svým jednáním toto soužití porušil. Chce tedy motivačně působit na lidskou vůli. Poněvadž pak se obrací na člověka dříve než jedná a dříve než nastane trestný výsledek, jest účelno a rozumno trestati jedině ta jednání, jež trestný výsledek dle pachateli přístupné zkušenosti mají za následek a jež tedy pachatel předvídal před svým činem nebo mohl předvídat, výsledek tedy, jenž nenastal nepředvídaně, nahodile; tedy tak, že pachateli nebyly známy nebo poznatelný všechny podmínky škodlivého výsledku, které již v době jeho činu existovaly (na př. pachatelem znásilněná žena měla průtrž), nebo pachateli nebyly známy škodlivé účinky určitého jednání a není možno po pachateli požadovati, aby je znal, jelikož lze je předpokládati jen u odborníka. Jest tedy při zjišťování příčiny kriminálně-relevantní sdíletí stanovisko pachatelovo, t. j. počítati s tím, co pachatel věděl nebo věděti měl.

Od této teorie subjektivně-adekvátní kausality liší se stanovisko Rümelinem zastávané, objektivně-kausální. Dle něho má se považovati výsledek za adekvátně-příčiněný tehdy, jestliže »dodatečnou prognosou« bylo lze jej předvídati za příbrání všech okolností, třebaš teprve dodatečně zjištěných a za použití veškeré zkušenosti lidské, tedy i těch nejodbornějších poznatků speciálních věd. Vyloučena je tedy adekvátní kausální souvislost tehdy, jestliže lidská zkušenost přes znalost všech zjistitelných, v době činu existujících podmínek dochází k poznání, že s nastalým výsledkem nebylo lze počítat. S tímto výměrem nelze souhlasit z toho důvodu, že trestní právo by tím činilo odpovědnými lidi nezavinivší zlo a tak by ztrácelo svůj cíl: motivačně působit na lidskou vůli.

Třetí teorie staví se při posuzování zavinění na stanovisko průměrného diváka, počítajíc s jeho zkušeností a znalostmi jako objektivním měřítkem. Též tato teorie je neudržitelná, jelikož pak bychom musili exkulповati odborníka s nadprůměrnými vědomostmi nebo člověka sice s průměrnými znalostmi, avšak nahodile znajícího podmínky škodlivého výsledku, které pro ostatní jsou skryty.

Otázka velmi sporná jest, mohou-li býti delikty výsledčné spáchány i opomenutím. Při řešení tohoto problému nejvíce ukázala se neschopnost bludného pojetí kausality. Nesprávné noetické východisko způsobilo, že mnoho duševní energie marně bylo vyplýváno kriminalisty k řešení této otázky. Na jedné straně byla tu právní norma, která činila pachatele odpovědným za vý-

sledek vzniklý opomenutím určité povinnosti — na druhé straně stejně jistým pro ně bylo, že příčinou může být jen něco aktivního, nějaké konání, kdežto v opomenutí byla spatřována negace konání. Jest jasno, že veškeré pokusy o překlenutí tohoto rozporu byly marné. Jest zásluhou Kallabova,*) že vyvedl teorii z tohoto mrtvého bodu, podav bystrou analysou správné pojetí opomenutí. Správně poukázal, že rozdíl mezi konáním a opomenutím není kvalitativní, nýbrž pouze stylistický: není to nějaký fyzický rozdíl ve světě vnějším, nýbrž rozdíl ve formě vyjádření, neboť každé své konání můhu pojmenovat jako opomenutí toho, co nekonám, jako zase každé opomenutí jako konání něčeho jiného. Tutéž skutkovou podstatu může zákonodárce označiti buďto jako nesplnění branné povinnosti (tedy jako opomenutí) nebo jako odstěhování se, zmrzačení atd. v úmyslu vymknouti se branné povinnosti. Jen vhodnost a ekonomičnost rozhoduje, kterého výrazu použijeme. Opomenutí není tedy negací činnosti vůbec, stejně jako nechtít neznamená, že by žádné vědomé konání nemělo být uskutečněno v tom smyslu, v jakém spící nechce, nýbrž nechtít znamená, že jen určité konání není chtěno. Mezi konáním a opomenutím není kvalitativního rozdílu, nýbrž rozdíl kvantitativní. (Jen nepatrného pohybu páky vedoucí k výhybce je třeba k přechodu mezitím, kdy výhybka ještě není přesunuta a kdy je.) Přechází tedy činnost, již označujeme jako konání, v činnost, již označujeme jako opomenutí, téměř nepoznatelně. Uznati lze však, že zpravidla bývá opomenutí vzhledem k výsledku pasivním činitelem, což však při kausalitě nevádí, jelikož — jak jsem už poznamenal! — názor, že příčinou má být vždy nějaké agens jako atavism je překonan, neboť příčinu pojímáme jako podmínku, bez níž by dle naší zkušenosti výsledek nenastal a tudíž nenastal by také škodlivý výsledek, kdyby nebyl býval pachatel svou povinnost nezanedbal.

Otázka jest, pokud můžeme mluvíti o opomenutí, v právu. Jisto jest, že nebudeme činiti odpovědným za škodlivý výsledek každého, kdo mu nezabránil, nýbrž pouze toho, kdo měl povinnost mu zabrániti. Tuto povinnost můžeme vyvoditi z trestně-právní normy, též však sluší uznati pro právo za rozhodnou mravní povinnost obecně uznanou. Tak budeme trestati dobrého plavce, který zláká do proudu špatného plavce s příslibem, že ho ochrání v případě nebezpečí, když tone, pojme úmysl nechati ho utonout a úmysl svůj též provede. Některé zákoníky, jako na př. norský a též osnova nového trest. zák. čsl., obsahují ustanovení, že všude tam, kde je řeč o jednání, rozuměti jest tím též opomenutí leda, že by opak ze souvislosti vyplýval. Vzhledem k hořejším vývodům — myslím — je to ustanovení zbytečné.

Literatura :

Vedle všeobecné literatury filosofické použito těchto spisů právnických: Kallab, Nástin přednášek o trest. právu hmotném — týž, Úvod

*) Viz Kallab, Nástin přednášek o trestním pr. hmotném, v oddílu o kausální souvislosti.

do studia právnických metod. — Prušák, Kriminální noetika. — týž, Rak. právo trestní (část všeob.). — Weyr, Základy právní filosofie. — Finger, Das Strafrecht. — Lammasch, Grundriss des Strafrechts. — Liszt, Lehrbuch des deutschen Strafrechts.

Majestas Carolina.

F. Müller (Praha).

Majestas Carolina¹⁾ je osnova zemského zákonníka, kterou předložil Karel IV. sněmu českému ke schválení dle mínění Palackého již v r. 1348, dle mínění Werunského teprve ku sv. Václavu r. 1355, ač Karel zmiňuje se v předmluvě o 40 letech uplynulých od smrti Václava II. (1305). Kdo byl autorem M. C., nevíme. Nebyl-li jím však Karel IV. sám, tedy jistě měl velký vliv na její obsah. Důvody, které vedly Karla IV. ke kodifikaci, uvádějí se v dosti obšírné předmluvě, která počíná filosofickým odůvodněním moci panovnické, přejaté téměř doslovně z předmluvy Bedřicha II. ke »Constitutiones regni Siciliae«. V dalším líčí Karel žalostný úpadek moci královské v Čechách a jako hlavní příčinu jeho uvádí zastavování a prodávání statků korunních, časté exempce, čímž zbavil se král možnosti vykonávat spravedlnost v zemi. Zpupnost šlechty odůvodňuje hlavně tím, že král nebyl v zemi po většinu své vlády přítomen a když šlechta se protivila moci královské, namnoze ji penězi uplácel. Karel IV. snažil se napravití tyto chyby svých předchůdců a počal horlivě vykonávat zastavené statky a vracet je koruně. Aby zabezpečil pořádek v zemi napříště, pořídil psaný zákonník. M. C., také nazývaná »Constitutiones nostrae«, obsahuje ustanovení (celkem 127) jednak nová, jednak přejatá z dřívějších sbírek nebo předpisů dochovaných právem zvykovým. Z toho je patrné, že Karel měl za podklad sbírku Přemysla II. a Václava II. Která ustanovení jsou z nich přejata, je těžko přesně stanovit, poněvadž ony sbírky vypracované a sněmem odmítnuté se nám nedochovaly.

Osnova zákona byla sněmem r. 1355 odmítnuta a Karel její působnost sám odvolal. Nebyla M. C. tedy nikdy zákonem, ač v pozdějších dobách požívala značné autority právní. Důvodem zamítnutí M. C. byla zejména ustanovení ústavního práva, kterými upevněna moc krále na úkor šlechty. Stavové právem se dále obávali, že vázání jsouce psaným zákonem, nebudou moci vykonávat takového vlivu na tvoření práva jako dosud. M. C.

¹⁾ Prameny: »Majestas Carolina sive constitutiones Caroli IV. Rom. Imperatoris. Nunc primum in lucem prolata studio Pauli Geschinii. Hanoviae 1617.« — Palacký: Majestas Carolina. Český Archiv III. — II. Jireček: »M. C.« — Codex juris bohemicus II. 2. — Werunský: »M. C.« — Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte IX. — Pelzl: »Die M. C.« — Mittheilungen d. Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen VI. — Kapras: Právní dějiny země koruny české I. § 7. — Jireček: »Život právnický.« 93. — Čelakovský: »O zákon. činnosti Karla IV.« Právník XVIII. — Předneseno v semináři prof. Kaprasa.